

concert info Mahlers Negende

de Doelen

Lorenzo Viotti en het Nederlands Philharmonisch Orkest

vrijdag 12 april 2024
Grote Zaal, 20.15 uur

programma

vr 12 apr 24 | Grote Zaal, 20:15

concert zonder pauze

Mahlers Negende

Gustav Mahler (1860-1911)

Symfonie nr. 9

Andante comodo

Im Tempo eines gemächlichen Ländlers. Etwas täppisch und sehr derb

Rondo-Burleske: Allegro assai. Sehr trotzig

Adagio. Sehr langsam und noch zurückhaltend

Lorenzo Viotti Concertgebouw © Melle Meivogel

uitvoerenden

Nederlands Philharmonisch Orkest

Lorenzo Viotti **dirigent**

toelichting

reflecties op het onafwendbare

Gustav Mahler vertelde zijn collega-componist Jean Sibelius eens: 'de symfonie moet zijn als de wereld, ze moet alles omvatten.' En toegegeven, Mahler komt in zijn symfonieën bijzonder dicht in de buurt en hij loodst zijn publiek langs de uitersten van het bestaan. In de *Negende Symfonie*, de laatste die Mahler zou voltooien, lijkt hij te worstelen met de onvermijdelijkheid van de dood.

Niets menselijks is componisten vreemd en een van Gustav Mahlers eigenaardigheden is zijn sterke bijgeloof. Hij denkt dat het na Beethoven niet meer mogelijk was om meer dan negen symfonieën te voltooien: na de negende wacht een gewisse dood. Eerdere collega's als Schubert en Bruckner bleven ook al op deze magische grens steken en Mahler is met zijn broze gezondheid – hij heeft

hartfalen – constant op zijn hoede. Hij doet een poging om de dood te slim af te zijn door na zijn *Achtste Symfonie* een werk te schrijven dat in structuur wel degelijk een symfonie is, maar vermomd als liedcyclus: *Das Lied von der Erde*. Daarna is hij alsnog begonnen aan zijn *Negende Symfonie*, die dus eigenlijk de tiende symfonie van zijn hand is. Het zou zijn laatste voltooide symfonie blijven, die pas na zijn dood in première gaat. Of Mahler inderdaad zijn einde voelde naderen is onderwerp van discussie. Er staan cryptische aanwijzingen in het manuscript ('O schoonheid! Liefde! Vaarwel! Vaarwel!') en het einde van de

symfonie is een langzaam wegsterven, maar desalniettemin is Mahler later wel degelijk aan een *Tiende Symfonie* begonnen. Afscheidsbrief of niet, het staat vast dat de dood als thema bij Mahler nooit ver weg is en je zou kunnen stellen dat de *Negende Symfonie* gaat over het stervensproces, met alle verschillende emoties die daarbij horen.

Aan het begin van deze symfonie presenteert Mahler de bouwstenen waaruit het hele openingsdeel is opgebouwd. Allereerst een ritmisch motief van de cello en hoorn. Het heeft wat weg van een hartslag, maar het ritme is onregelmatig: dit motief wordt ook wel geïnterpreteerd als een verwijzing naar Mahlers hartproblemen. Dan volgen een minimaal melodisch motief in de harp, een kort hoornmotief, een snel motiefje in de altviolen. Het opvallendst is een motief van slechts twee noten, de fes en de e, die verwijzen naar Beethovens *Pianonate nr. 26*, bijgenaamd 'Les Adieux', het afscheid.

toelichting

Met bovenstaande elementen bouwt Mahler een monumentaal begindeel waarin constant wordt afgewisseld tussen dromerige verstillings en gewelddadige orkestrale uitspattingen. Na de heftigste uitspatting – in de partituur staat de aanwijzing ‘met het grootste geweld’ – volgt een schelle en mistroostige begrafenismars. Uiteindelijk keert de muziek weer terug naar de ingetogen sfeer waarmee het deel opende, maar door al het voorafgaande klinkt de muziek nu aarzelend en onbestemd.

In het tweede deel klinkt een typisch Mahler-element zien: de invloed van volksmuziek. Het deel opent met een *länder*, een midden-Europese volksdans die ook terug te horen is in de muziek van onder anderen Beethoven en Schubert. Toch wordt al snel duidelijk dat Mahler hier geen plattelandsidylle verklankt: door tegenmelodieën in andere toonsoorten en schurende ritmes krijgt de dans al snel een bittere nasmaak. Ook de wals die later in het deel opduikt verliest al snel zijn zwierige onschuld en verandert in een spottende dodendans. De muziek is opzettelijk onhandig en grof en het lijkt alsof Mahler een lange neus wil maken naar de (in zijn ogen) naïeve levenslust. Hij sluit af met een knullig loopje in de piccolo: de vrolijkheid is voorbij.

Mahler noemt het derde deel een *burleske*, een term die normaal gesproken een

karikaturale uitvergroting of parodie beschrijft. Toch valt hier weinig te lachen. Het groteske karakter komt tot uiting in de combinatie van contrapunt en de schurende melodische motieven.

Mahler noemt het derde deel een *burleske*, een term die normaal gesproken een karikaturale uitvergroting of parodie beschrijft. Toch valt hier weinig te lachen.

Contrapunt is een techniek die vooral in de barokperiode wordt gebruikt: in plaats van één hoofdmelodie die ondersteund wordt door de andere stemmen, bewegen de verschillende stemmen zich min of meer onafhankelijk. Doordat die verschillende stemmen hier niet harmonisch samenklinken maar haaks op elkaar staan, resulteert dit in een pandemonium, een weefsel van korte, manische motieven, met hints van helse blaaskapelmuziek. Gaandeweg het deel komt het orkest even tot rust, maar dat is van korte duur en de uitbarsting die erop volgt is des te heviger.

Het vuur van het derde deel is gedoofd in de finale, dat Mahler voorschrijft als ‘zeer langzaam en alsnog terughoudend’. Het deel begint met harmonieuze strijkers in majeur, alsof de componist berusting lijkt te vinden, maar gaandeweg wordt de toon donkerder en de berusting lijkt

plaats te maken voor verslagenheid. De muziek lijkt op te bouwen naar een climax, maar komt maar niet tot een bevredigend einde. Dan houdt het orkest stil en blijven enkel fluisterende strijkers over. Soms voegt zich daar nog een extra instrument bij – een harp met een spaarzaam motiefje, of enkele houtblazers – maar de vertwijfeling blijft. Dan zwelt het hele orkest aan en volgt een laatste poging om tot een harmonieus slot te komen.

biografieën

Nederlands Philharmonisch Orkest

In 1985 ontstaat het Nederlands Philharmonisch Orkest als een fusie uit het Utrecht Symfonie Orkest en het Nederlands Kamerorkest en het Amsterdams Philharmonisch Orkest. Laatstgenoemde heeft een belangrijke rol gespeeld in het verspreiden van klassieke muziek door wekelijkse televisieconcerten. Het Nederlands Philharmonisch Orkest, vaak afgekort als NedPho, is een vaste partner bij de Nationale Opera en heeft eigen concertseries in TivoliVredenburg in Utrecht en in Het Concertgebouw in Amsterdam. Sinds 2021 is Lorenzo Viotti de chef-dirigent van het orkest.

Lorenzo Viotti

De Zwitserse dirigent Lorenzo Viotti heeft zich muzikaal zo breed mogelijk geprobeerd te ontwikkelen: als zoon van dirigent Marcello Viotti is hij

Maar deze symfonie kent geen grande finale, zij besluit daarentegen met een minutenlang wegstervende toon. Soms neemt de ijle melodie even een onverwachte wending: Mahler geeft zelden eenduidige antwoorden en het einde wordt op nogal wat verschillende manieren geïnterpreteerd. Laat Mahler het hoofd hangen of gloort er in de worsteling met het onafwendbare ook zijn dankbaarheid voor het leven door? tekst: Daniël Steneker

agenda tips

ontdek meer concerten in de Doelen!

zo 28 apr 24 | Jurriaanse Zaal, 15:00

Jeanine De Bique en Holland Baroque

Nieuwe ster-sopraan van de barok-scene

za 25 mei 24 | Grote Zaal, 20:15

Lucie Horsch en het Orkest van de Achttiende Eeuw

Bach, Vivaldi en Namavar: nieuw en oud vinden elkaar

wo 29 mei 24 | Grote Zaal, 20:15

Pynarello

Tsjaikovski's Zesde

ontdek het programma op dedoelen.nl

stay in touch!
see you @dedoelen &
share your pictures #dedoelen

tickets & info:

www.dedoelen.nl

+31 10 217 17 17

Schouwburgplein 50, Rotterdam

de Doelen vrienden

genoten van dit concert?

word vriend van de Doelen en draag bij aan het realiseren van een bijzonder en innovatief programma! Ga naar dedoelen.nl/vrienden voor meer informatie